

A gyakorló középiskola tökéletesítése

Minden iskolareform egyezik abban a közös gondolatban, hogy a jó iskola tulajdonképpen a jó tanár. S csodálatos: a kivitelben a reformok mégis többnyire más utakon szokták keresni az iskola megjavításának módzatait. Pedig ha fontos is a külső keret, ha szükséges is az adminisztráció, a tanügyi közigazgatás átszervezése, a tananyag kiválogatása és megrostálása, a heti óraszámok tologatása, megfelelő utasítások kiadása, — mégis mindennél előbbrevaló, mindennél fontosabb volna jó tanári gárda megteremtése, mert e nélkül úgyis hiábavaló papirosintézkedés marad a közoktatási reformok minden rendelkezése.

Né áltassuk sem magunkat, sem a közvéleményt, sem hivatalos hatóságainkat azzal, hogy a középiskolánál dolgozó mai tanári gárda jó. De rögtön tegyük hozzá, hogy ennek nem a tanárság az oka. Mert mindaddig, amíg a tanári pályát kívánatossá nem tesszük, amíg az oda készülőket szigorúan ki nem selejtezzük, amíg a tanárképzést a kor követelményeinek megfelelően át nem alakítjuk és amíg a tanárság gondtalan megélhetését, teljes anyagi és erkölcsi függetlenségét nem biztosítjuk, — addig hiába várja a társadalom, hogy a jövő nemzedéket ne csak hivatalos, hanem hivatásos pedagógusok neveljék.

Egy megfelelő, új tanári gárda megteremtésének fentebb felsorolt feltételei közül mindegyikről szükséges és hasznos volna külön értekezéseket írni s a kapcsolatos kérdéseket érdemes volna részletes ankétéken megvitatni. Én most csak az egyikre, a tanárképzésre, szeretném a figyelmet ráirányítani. Sőt még itt is teszek megszorítást és a tanárképzés négy nagy műhelye, — az egyetemi szakképzés, a tanárképzőintézet, a gyakorló jelöltek képzése és a már működő tanárok továbbképzése, — közül csak a gyakorló középiskolát próbálom vizsgálat tárgyává tenni.

A mai helyzetet az 1924. évi XXVII. t.-c. 6. §-a értelmében kiadott 17104-IV.-1933. sz. miniszteri rendelet szabályozza. E szerint a tanárjelölt tanulmányainak ötödik esztendejét a tanárképzőintézettel kapcsolatos gyakorló középiskolában tölti s ez idő alatt egyrészt elméleti képzésben részesül, amennyiben gyakorlati theoretikumot hallgat a gyakorlóiskola igazgatójától heti 2 órában, foglalkozik szaktárgyai módszertanával heti 1–2 órában és egy féléven át heti 1 órában iskolaegészségtant hallgat, — másrészt mint a gyakorló középiskola tagja gyakorlati képzést kap, amelynek eszközeiül a hospitálást, a vezető tanárokkal folytatott megbeszélést, a próbatanítást, a próbatanítással kapcsolatos értekezleteket és az intézeti teendőkben való segédkezést jelöli

meg a miniszteri rendelet. A jelölt egyidejűleg készül természetesen pedagógiai vizsgálatára is.

A Szabályzatban foglalt utasítások megfelelnek a modern kor követelményeinek és az adott magyar körülményeknek, bár tagadhatatlan, hogy még a rendelkezések leglelküismeretesebb megtartása esetén sem lehet elegendőnek minősíteni azt az útravalót, amivel a jelölt kilép a gyakorló középiskola kapuján. Legnagyobb baj az, hogy (csak a férfitanárokat tekintve) négy egyetemünk mellett mindössze két valóban gyakorló középiskola van, amelyekben a vezető szempont a tanárjelöltek képzése: a budapesti és a pécsi. Ezek közül a budapesti a nyolc osztályhoz és 250 tanulóhoz 1934/35-ben beosztott 109 tanárjelöltjével túlszűfolt, a pécsi pedig a 13 osztályba 490 tanuló mellé beosztott 15 jelöltjével néptelen. A debreceni református gimnázium és a szegedi Baross Gábor reál-gimnázium a maguk 20, illetve 16 tanárjelöltjével mint más főcélal működő középiskolák nem teljesíthetik tökéletesen feladatukat a gyakorlati tanárképzés terén.¹

Ezen kétféleképpen lehetne segíteni. Vagy csak egyetlenegy gyakorló középiskolát tartunk fenn, természetesen Budapesten és oda osztjuk be az összes magyar tanárjelölteket, vagy létesítünk mind a négy egyetem mellett gyakorló középiskolákat, de a félmegoldások fényűzését a magyar szegénység sehogysem vállalhatja. Hiszen elmondhatatlanul fontos volna az, hogy a jövőben magyar társadalom vezető intelligenciájának nevelésére hivatott középiskolai tanárság mindazt a felkészültséget meg tudja szerezni, amire fontos hivatása teljesítése közben szüksége lehet. Erre az anyagi áldozatot sajnálni nem lehet és nem szabad. Inkább 100 magyar középiskola nélkülözzön felszerelésben, de a gyakorló középiskolának meg kell adni, amire szüksége van, mert a jól előkészült tanár gyenge felszerelés mellett is sokkal különb eredményeket fog elérni, mint a gyengén felkészült a legfényesebb keretek között.

Az én szerény véleményem szerint helyesebb volna egyetlenegy, de elsőrangúan felszerelt gyakorló középiskola fenntartása, mint négyé, ha azok nem lehetnek tökéletesek. Egyébként is kívánatos lenne, hogy a középiskolai tanárok tanulmányaik folyamán legalább egy esztendő az ország fővárosában töltsenek el. S nem is lehet elvi akadály annak, hogy a vidéki egyetemeken végzett bölcsészettanhallgatók is a budapesti gyakorló középiskolában töltsék el jelölti évüket. A tanári pályát választók megfelelő szelektálása esetén, de a szükséglethez alkalmazkodva is, évenként úgysem volna szükség száznál több gyakorló tanárjelöltre.

A felvételre alkalmasnak minősített jelölteket a legszigorúbb katonai fegyelem alá helyezném egy esztendeig. Internátusszerű elhelyezéssel állandó, erős elfoglaltságban tartanám őket a leghatározottabb időbeosztás mellett. Legvilágosabb lesz talán, ha megadom egy munkanap teljes programját az ideálisnak elképzelt gyakorló középiskolában.

¹ A cikk megírása óta 1936. szeptemberében megnyílt a debreceni gyakorló középiskola is.

Reggel 6 órakor felkelés, 45 perc szabadtéri gimnasztika, fürdés, öltözködés, reggelizés a tanítás kezdetéig. Minden délelőtt átlag két óra hospitálás. A hat tanítási óra alatt fennmaradó időből két óra készülés a pedagógiai vizsgálatra, két óra tervszerű önálló tudományos foglalkozás. A tudományos foglalkozás idején a jelöltek közül alkotott ötös csoportok a létszám szerint részükre arányosan kiosztható napokon beosztást nyernek az igazgatói irodába az ügykezelés elsajátítására. Délután 14—16 óráig szabad foglalkozás, 16—17 óráig korrepetálás a gyakorló iskola mellett működő internátusban és day schoolban, 17—19 óráig sport, 19 órától vacsoráig ismét internátusi foglalkozás, vacsora után 22 óráig közös szórakozás a tanárjelöltek kaszinójában, 22 órakor lefekvés.

Az újszerűnek látszó dolgok közül elsősorban a majdnem napi 3 órára tervezett sportolásról kell beszélnünk. Merem állítani, hogy ennek mérhetetlen előnyei volnának. Nemcsak azáltal, hogy a tantermek levegőjében és íróasztalok mellett élő tanár kedélyállapotát jótékonyan befolyásolná a sportolás, hiszen a sport biztosítja egészségünket, határozottabbá teszi fellépésünket, edzi akaraterőnket, növeli önbizalmunkat és acélozza jellemünket, de előnyösen változtatná meg a tanár és a diák közt lévő viszonyt is. Nincs korunkban a sportnál alkalmasabb eszköz az ifjúság bizalmának a megnyerésére s ezzel együtt a tanári tekintély növelésére. A tapasztalat mutatja, hogy az olyan tanárral szemben, aki csak bíraskodik egy-egy diákfootballmeccsen, már sokkal őszintébben nyílik meg a diáklélek. Hát még ha a tanár néhány szettet tenniszezik a diákkal, vagy vív egy-két kardasszót! A könnyen hevülő diáklélek rajongani tud az ilyen tanárért és szívesebben megy utána még a matematika órákon is. S miért ne foglalkozhatna a tanár úszással, vívással tenniszezéssel, evezéssel, lovaglással, célbalövéssel vagy más könnyebb sporttal? Hiszen azt a rendelkezést már igazán lelkiismeretesen be kellene tartani, hogy a tanári pályára csak alapos orvosi vizsgálat után a testileg is mindenben megfelelőket kellene bocsátani! S az ilyenekkel igazán nem lenne nehéz egész életükre megszerettetni a sportot, mert belátnák, hogy ésszerű és hasznos minden tekintetben.

Ujítás volna a jelöltek internátusi foglalkoztatása is. Bevallhatjuk, hogy a nevelés munkájának csak elég csekély részét tudjuk elvégezni a tantermek falai között. Ott lefoglalja időnket a tanítás. S bármily erősen hangsúlyozzuk is a tanítás nevelői hatását, igaz marad, hogy az ifjúság lelki fejlődésében mélyebb nyomokat hagynak a tantermen kívül kapott benyomások. Az óráközi szünetek, az étkezés, az utca, a mozi, a szórakozások, a séták mind-mind nevelnek, és bizony sokszor nem megfelelően. Korunkban pedig, amikor a káros körülmények következtében a szülői ház évről évre nehezebben tud a családi nevelés súlyos feladatainak eleget tenni, az iskola köteles lesz a nevelés munkájából mind nagyobb és nagyobb részt magára vállalni. Ez pedig csak internátusok és day schoolok közvetítésével válik lehetővé.

Vidéki szülők gyermekei részére ma már nagyon sok középiskola mellett működik internátus. Szükséges tehát, hogy a jelöltek az internátusi munkával is megismerkedjenek. Hamar el fog érkezni az idő, mi-

kor nagyobb városokban a középiskolák mellett day schoolokat kell szervezni, ahová az elfoglalt városi ember reggel nyolcra beküldheti gyermekét és este nyolckor másnapra teljesen előkészítve kaphatja vissza. Ezekben a day schoolokban, épen úgy mint az internátusokban, a jelölt sokkal közelebbi érintkezésbe kerül a diákkal, mint a tanterem falai között. Itt ismerkedhetik meg igazán a diákélet problémáival, itt kerül szembe igazi nevelési feladatokkal, itt tanulhatja meg, hogy a diák nemcsak a tanterem és a pad leltári tartozéka és itt ébredhet tudatára annak a sok gyönyörűségnek, ami fészoló emberi lelkek fejlesztgetése közben nyílik a hivatásos pedagógus számára.

Joggal mondhatjuk tehát, hogy csonka az a gyakorló középiskola, amelyben a jelölteknek nem nyílik alkalmuk internátusban és day schoolban a nevelés mélyebb problémáinak megismerésére. Mereim azt is állítani, hogy egy helyesen vezetett internátus sohasem jelent anyagi terhet az iskolának, sőt inkább anyagi haszonnal járó intézménynek kell lennie. Nem tartanám kivihetetlennek azt sem, hogy a gyakorlóiskola mellett szervezett internátusban más középiskolák növendékei is lakhasanak, sőt ez előny lenne abból a szempontból, hogy a jelöltek több középiskola tanítási módszerével is megismerkedhetnének. Vonatkozik ez a day schoolra is. Ez is csak előnyt jelentene úgy szellemi, mint anyagi vonatkozásban.

Elgondolhatjuk azt is, hogy az az internátus, amelyben egy-egy vezetőtanárra pl. 32 tanuló gondja volna bizva s minden 8 tanuló mellé beoszthatnánk nevelőként 2—3 tanárjelöltet, pedagógiailag is megfelelne a legkényesebb követelményeknek s így hamarosan jóhírre, nagy létszámmra tenne szert.

Bővebb indokolásra szorul a tanárjelöltek számára létesítendő kaszinó gondolata.

Jogosan panaszkodunk a miatt, hogy a tanárság a társadalmi életben nem kapja meg azt a megbecsülést, amelyet értéke és munkája szerint megérdemelne. De ha az okát kutatjuk, rájövünk, hogy ennek sok tekintetben magunk vagyunk az okai. Mert ha el is tűnt már a közéletből a cugos cipős, harmonikanadrágú, kizöldült ferencjós-kába öltözött, nyakkendőtlén, borotvátlan, esernyős, horpadt pincset viselő tanártípus, társadalmi viselkedésben bizony sokszor nem érjük utól a velünk egyenlő életstandardon élőket. Ne mondjuk azt, hogy ez lényegtelen! A tanárnak nincs magánélete, a tanár minden idejében, minden cselekedetével nevel. S az a tanár, aki hanyattesik a parketten, dadog és elpirul női társaságban, késsel viszi szájába a főzeléket és fehér asztal mellett a társaság céltáblája, lehet kiváló tudós vagy nagyszerű könyvtáros, de nevelni, — különösen vidéken, — sohasem lesz képes, mert a szülők és a társadalom mosolya nyomán előbb-utóbb a diákok szemében is neveltségessé válik. Nagy mértékben segítene ezen egy olyan tanári klub, ahol a jelöltek a gyakorló iskola tanáraival, azok ismerőseivel és családtagjaival esténként összejöhetnének és komoly beszélgetések mellett a barátság és a társadalmi élet oltárán is áldozhatnának. Érhet érte vád, mégis kimondom: tánckursusokat is rendszerezésük tanárjelöltek számára.

A napi két óra hospitálásról nem lehet külön mondanivalónk. Ezt a mai rendszernél jobban nem lehet megoldani. Legfeljebb az lenne kívánatos, hogy egy-egy órára minél kevesebb jelölt jusson. De ha egyenletesen osztanánk el a jelölteket négy gyakorló középiskolában, vagy egy gyakorlóiskolát tartanánk és abban párhuzamos osztályokat is létesítenénk, akkor ez is könnyen keresztülvihető lenne. S ezzel még azt is elérnénk, hogy minden jelölt mindkét szaktárgyból tarthatna legalább egy-egy négyhetes próbatanítást.

A pedagógiai vizsgálatra való előkészüléshez is elegendő naponta két óra. Sőt ebbe a két órába számíthatnánk bele azt a heti 6 órát is, amelyekben a jelöltek teoretikumot, módszertant, iskolaegészségtant hallgatnának. Ezek ugyanis hozzátartoznak a vizsgára való előkészülethez. Mint ahogy hozzátartozik minden tervszerű, önálló tudományos foglalkozás is, amire délelőtt is, délután is 2—2 órát szánunk.

Tudományos foglalkozás keretében foglalkoztatnánk a jelölteket kísérleti lélektannal és gyermeklélektannal. A gyakorlóiskola növendékeit kisebb csoportokban vagy egyénenként tesztekkel és más módszerekkel lélektani vizsgálatnak vetném alá. Ezeket a vizsgálatokat vezetés mellett a jelöltek végeznék s a vizsgálatok eredményét szintén a jelöltek dolgoznák fel. Be lehetne vezetni a IV. és VIII. o. végén az alkalmassági vizsgálatokat és lehetne szervezni egy pályaválasztási tanácsadót, ahol esetleg más iskolák tanulói is vizsgálatra kerülhetnének. Az erősen kifejlesztett iskolaorvosi intézményt kibővíteném állandó orvosi, lélektani, általában szülői tanácsadóvá, ahol az érdeklődő szülők és tanulók nevelésügyi kérdésekben tanácsot kaphatnának. Ezekben a bizalmas jellegű megbeszéléseken természetesen a jelöltek nem vehetnének részt, de a mindennapi élet által felvetett problémákat igenis meg lehetne és meg kellene velük tárgyalni a szóbanforgó személyek nevének megemlítése nélkül.

Fontos volna az is, hogy a jelölteket bevezessük a tudományos pedagógiai munkálkodásba. A középiskolai tanárság körében régi hiba az, hogy a szakképzettség és a pedagógiai készség nem képezett harmónikus együttest. A középiskolai tanár kicsit mindig lenézte a mester-ségbeli tudást: a pedagógiai és didaktikai készségeit. Nem csodálkozhatunk ezen, mert mindenki csak azt szeretheti, amivel behatóbban foglalkozott. Már pedig a középiskolai tanárnak a szakműveltség megszerzése mellett alig maradt ideje, hogy pedagógiával is foglalkozzék. Szétszórt, felszínes foglalkozás maradt az is, amire a pedagógiai vizsgálatra való előkészülés kényszerítette. Helyén való volna tehát, ha legalább a gyakorló év alatt igyekeznénk a jelölttel a pedagógiát megszerettetni.

Jó eszköznek tartanám erre a célra azt, hogy a gyakorló középiskola jelöltjeivel kiadatna egy pedagógiai havi vagy heti szemlé. Ezt a szemlé megfelelő vezetés mellett úgy szerkesztenék a jelöltek, hogy mindegyikük kapna állandó olvasásra 2 pedagógiai folyóiratot és minden hónapra egy újonnan megjelent pedagógiai szakkönyvet. Ezeket a folyóiratokat és könyveket, illetve ezeknek fontosabb és érdekesebb ré-

részeit kivonatossan ismertetni kellene a szemle számára. Bizonyára a magyar iskolák és tanárok közül sok előfizetője akadna ennek a hézagpótló folyóiratnak, különösen ha olcsón lehetne közreadni s a mellett a jelöltek megszokták a rendszeres pedagógiai olvasást. Néhány év múlva pedig, amikor a jelöltek katedrára kerültek, régi folyóiratuk megrendelésével valószínűleg önmaguk szaporítanák a szemle olvasótáborát. Kedves összetartó kapocs lenne ez a szemle a magyar középiskolai tanárság táborában. Négy gyakorló középiskola esetén hetenként felváltva adhatnák a szemle számait, ami egészséges versenyt hozna létre a négy gyakorló iskola jelöltjei, talán tanárai között is.

Könnyen kiadhatnák a jelöltek egy sorozatban a Pedagógia Klaszikusait is. Lefordíthatnák a pedagógia világhírű tanulmányait magyarra s olcsó füzetek alakjában odatehetnék a magyar nevelők asztalára. Szintén hézagpótló munkát végeznének s amellet saját pedagógiai műveltségüket is fokoznák. Modern Pedagógusok címen esetleg egy másik sorozatban azokat az újabb megjelenésű munkákat fordíthatnák le, amelyeknek megismerése minden magyar pedagógus számára kívánatos. Intenzív és szép munkát fejthetnének így ki a jelöltek, amelyből legnagyobb haszna a magyar középiskolai oktatásnak volna.

Mint el nem hanyagolható hasznót könyvelhetnénk el ezzel kapcsolatban azt a jártasságot, amit a jelöltek folyóiratszerkesztés és könyvkiadás körül szereznének. A tanár sohasem tudhatja, hogy mikor kerül hasonló feladat megoldása elé, — jó, ha az idevonatkozó fogásokkal, szokásokkal és rendelkezésekkel megismerkedik.

Alaposabban megismertetném a jelölteket az ifjúsági egyesületek helyes vezetésével. Ezek az egyesületek a nevelés igen fontos eszközei, hiszen itt szokhatnák meg a tanulók az önkormányzást, a másokhoz való alkalmazkodást, az önálló tevékenységet, eszmék és gondolatok termelését s azok megvalósítását. Sajnos, a középiskolákban ma működő egyesületek többnyire csak papíron mutatnak fel szép eredményeket s a sportkörökön kívül éppen csak, hogy tengetik életüket. Eltekintve egy-két dicséretreméltó, szabályerősítő kivételtől. Nem is csuda ez, hiszen a vezető tanárok sem nagyon tudják, hogy mi volna a teendő, hogy milyen eszközökkel lehetne az ifjúsági egyesületeket étellel telíteni. Kellene tehát, hogy a gyakorló év folyamán kapják meg idevonatkozóan is a megfelelő útbaigazításokat.

Kapcsolódik ehhez a kiváló tehetségű tanulók külön kezelése is. Ha észrevesszük, hogy valamelyik tanuló különleges képességeket és hajlandóságot árul el, osszuk be egy-egy tanárjelölt mellé, hogy az külön is foglalkozzék vele, mutassuk meg, mennyire terjedhet ez a külön irányítás, ismertessük meg ennek a módját és eszközeit, mert csak így fog a katedrára kerülő tanár boldogulni az igazi tehetségek fejlesztése terén. Fontos ez, mert a tapasztalat mutatja, hogy egy-egy kiváló tehetség milyen jótékonyan befolyásolja nemcsak osztálytársait, hanem még tanárát is.

Ne mondjuk azt, hogy ilyen módon a jelöltek utolsó percét is igénybe vennénk s teljesíthetetlen követelményeket raknánk vállaikra! Igen: a cél valóban az, hogy nagyon kemény, nagyon intenzív munkára

fogjuk egy évig a jelölteket. Nem árt az ilyen rend és fegyelem a fiatal embernek! S meg vagyok győződve, hogy olyan indításokat vinne erről az évről a legtöbb jelölt, amelyek termékenyítőleg hatnának a magyar középiskolák életére. Sőt azt is merem állítani, hogy sokan szívesen még egy második esztendőre is bentmaradnának a gyakorlóban, különösen ha a tervezett szigorú fegyelmet egy összetartó nagy család életének melegségével tudnánk besugározni.

Természetesen egy ilyen gyakorlóiskola működéséhez megfelelő külső keretek szükségesek. Nem lehet megfelelő elhelyezés egy nagyváros füstös mellékutcája, hanem igenis egy legalább 3—4 kat. holdas parkosított udvar, tágas játszótérrel, kisebb sportpályával, korcsolyapályával és tenniszgroundokkal, uszodás fürdővel, kis botanikus kerttel. Magában az iskolaépületben is meg kell lenni mindannak, ami úgy a tanulók, mint a jelöltek neveléséhez szükséges. Az elsőrendű felszerelést nem is kell külön megemlíteni, de a szokásos helyiségeken kívül gondoskodni kellene műhelyekről, nagy olvasóteremről, társalgóról, egyesületi helyiségekről, nagyobb előadóteremről, moziberendezésről, tanári kasszinóról. A kapcsolatos internátust is úgy kellene felszerelni, hogy annak berendezése és működése mintául szolgálhasson az innen kikerülő tanárok jövődéli iskolája mellett működő internátusok számára. A day school számára külön berendezés nem szükséges. Ezek a tanulók vagy osztálytermeikben lennének elhelyezve, vagy szakteremrendszer mellett az internátushoz volna építhető még néhány tanulószoba. Legfeljebb egy délutáni pihenőhelyről kellene gondoskodni. A jelöltek internátusszerű elhelyezésére részint külön épület volna szükséges, de ezt be is lehetne iktatni a diákok internátusi épületébe.

Utoljára hagytam, ami talán a leglényegesebb: a tanszemélyzet megfelelő kiválogatását. Ennél a kérdésnél már igazán nem szabad más szempontnak érvényesülni, csak az arravalóságnak. Gyakorló középiskolában csak olyan tanár taníthat, akiben a szakképzettség és a pedagógiai készség helyes harmoniában olvad össze. S aki tudományos ambícióját is inkább pedagógiai téren kívánja kielégíteni. Azokat a tanárokat pedig, akik nem váltak be, vagy akik alkalmasságukat bármilyen okból kifolyólag elveszítették, sürgősen és minden melléktekintet figyelembevétele nélkül kell kicserélni. Megfontolandó volna az is, hogy a gyakorlóiskola tanárai közül kellene a középiskolák igazgatóit kiszemelni és kinevezni, mert ez biztosítaná legjobban a középiskolák tökéletes pedagógiai irányítását.

Nagy Miklós.